

Ministerul Educației și Cercetării

Limba și literatura română

Manual pentru clasa a X - a

Marin Iancu
Ion Bălu
Rodica Lăzărescu

CORINT

Manualul a fost aprobat de Ministerul Educației și Cercetării cu Ordinul nr. 3787 din 05.04.2005.

Contribuția autorilor la realizarea acestui manual:

Literatură:

Prof. univ. dr. **Ion Bălu**, Universitatea Ploiești.

A publicat numeroase lucrări, dintre care amintim: *Opera lui G. Călinescu. Eseu despre etapele creației*, 1971; *Cezar Petrescu*, 1972; *G. Călinescu. Bibliografie*, 1975; *Marin Preda*, 1976; *Viața lui G. Călinescu*, 1981; *Nostalgia absolutului*, 1981; *Nicolae Labiș*, 1984; *Lucian Blaga*, 1986; *Viața lui Ion Creangă*, 1990; *Viața lui Lucian Blaga*, vol. I, 1995; *Introducere în universul liricii argheziene*, 2000; *Ioan Alexandru*, 2003.

Prof. dr. **Marin Iancu**, membru al Uniunii Scriitorilor din România, Liceul bilingv „G. Coșbuc” București.

Elemente de comunicare și limbă:

Prof. dr. **Rodica Lăzărescu**, Liceul Teoretic „Ion Creangă” București.

Referenți:

Prof. univ. dr. **N. Georgescu**, Decan al Facultății de Litere, Universitatea „Hyperion” București.

Prof. dr. **Gheorghe Lăzărescu**, Colegiul Național „Sf. Sava” București.

Redactor: G. Moldoveanu

Tehnoredactare și procesare computerizată: Daniela Diaconescu

Coperta: Walter Riess

Selecția ilustrațiilor: Liana Filimon

Editura CORINT

Redacția și administrația:

Str. Mihai Eminescu nr. 54 A,
sector 1, București
Tel.: 021.319.47.97;
tel./fax: 021.319.48.20

Difuzarea:

Calea Plevnei nr. 145, sector 6, cod poștal 060012, București
Tel.: 021.319.88.22, 021.319.88.33
Mobil: 0748.808.083, 0758.225.443
Fax: 021.310.15.30, 021.319.88.66
E mail: vanzari@edituracorint.ro
Magazin virtual: www.grupulcorint.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MARIN, IANCU

Limba și literatura română : manual pentru

clasa a X-a / Marin Iancu, Ion Bălu, Rodica Lăzărescu. -

București : Corint, 2008

ISBN 978-973-135-306-7

I. Lăzărescu, Rodica

II. Bălu, Ion

821.135.1.09(075.35)

ISBN: 978-973-135-306-7

Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate Editurii CORINT,
parte componentă a GRUPULUI EDITORIAL CORINT.

2008

Tiparul executat la: FED PRINT S.A.

CUPRINS

TEXTUL NARATIV. ÎNȚELEGERE ȘI RECEPTARE

„OGLINDIRE A VIEȚII ÎN MODURI FABULOASE”

Literatură:

Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb* / 3

Comunicare și limbă:

Unitățile frazeologice / 15

Registrele limbii / 17

ÎNTRE MIT ȘI REALITATE

Mihail Sadoveanu, *Cealaltă Ancuță* / 20

Textul narativ / 31

Comunicarea (actualizare) / 33

ATRACTIA FANTASTICULUI

Mircea Eliade, *La țigănci* / 35

Textul narativ / 31

Stilul / 46

ÎNTRE TRADIȚIE ȘI MODERNITATE

Liviu Rebreanu, *Ion* / 49

Dosar critic. Istoria receptării romanului *Ion*

de Liviu Rebreanu / 59

Studiul critic. Creația obiectivă: Liviu Rebreanu – *Ion*
de E. Lovinescu / 62

■ Stilul direct. Stilul indirect. Stilul indirect liber / 64

REALISMUL DE FACTURĂ BALZACIANĂ

G. Călinescu, *Enigma Otiliei* / 66

Dosar critic. Romanul călinescian în viziunea
criticii literare / 75

Cronica literară. *Enigma Otiliei* de G. Călinescu
în viziunea critică a lui P. Constantinescu / 78

■ Comunicarea orală. Monologul / 79

CONSACRAREA ȘI TEORETIZAREA MODERNISMULUI

Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste,
întâia noapte de război* / 81

■ Comunicarea orală. Dialogul / 94

EVOLUȚIA ROMANULUI POSTBELIC

Marin Preda, *Moromeții* / 96

Dialogul și monologul – modalități de expunere literară / 105

Greșeală lingvistică la nivel fonetic / 107

Test de evaluare 1 / 109

EPOCA MARILOR CLASICI

Junimea și Convorbiri literare / 110

O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867
de Titu Maiorescu / 112

■ Comunicarea scrisă / 114

TEXTUL POETIC. CONȚINUT ȘI FORMĂ

„CREATIVITATE ȘI IDEAL”

Mihai Eminescu, *Dorința* / 118

Poezia de meditație. *Odă (în metru antic)* de Mihai Eminescu / 125

■ Textul argumentativ / 129

DESCHIDEREA SPRE MODERNITATE

Alexandru Macedonski, *Rondelul rozelor ce mor* / 130

Symbolismul / 133

Lectură suplimentară. *Romanța celor trei galere* de Ion
Minulescu; *Când vioarele tăcură* de Ștefan Petică / 134

■ Textul poetic / 135

„STAREA COSMOSULUI. PLÂNSUL MATERIEI”

George Bacovia, *Lacustră* / 138

Lectură suplimentară. *Nervi de primăvară*
de George Bacovia / 145

■ Greșeală lingvistică la nivel morfologic / 146

FENOMENUL ARGHEZIAN

Tudor Arghezi, *Psalm* / 148

Estetica urâtului. *Flori de mucigai* de Tudor Arghezi / 155

Comentariul literar. *Inscripție pe un portret*
de Tudor Arghezi / 159

■ Probleme de vocabular / 160

„MODERNITATE ȘI ORIZONT MITIC”

Lucian Blaga, *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii* / 162

Reintegrarea în veșnicie. *Munte vrăjit* de Lucian Blaga / 167

■ Sensul cuvintelor / 168

MODERNISMUL EXTREM

Ion Barbu, *Riga Crypto și lațona Enigel* / 171

Între viață și moarte. *Oul dogmatic* de Ion Barbu / 176

Lectură suplimentară. *Din ceas, dedus...; Timbru*
de Ion Barbu / 177

■ Cum se redactează curriculum vitae / 178

■ Greșeală lingvistică la nivel sintactic / 179

LIRICA EXPERIMENTALISTĂ. ANTIARTA

Avangardismul românesc / 180

Poeți români avangardiști. *Îndoieli* de Tristan Tzara;

Pian de Ilarie Voronca / 182

NOILE DIMENSIUNI ALE LIMBAJULUI

Nichita Stănescu, *Dezîmblânzirea* / 183

Cunoaștere și existență. *A cincea elegie* de Nichita Stănescu / 186

■ Pronunțarea corectă / 187

■ Registrul neologic / 188

Test de evaluare 2 / 190

TEXTUL DRAMATIC. ARTA SPECTACOLULUI

DRAMATURGIA

Convențiile genului dramatic / 191

DE LA ASPECT LA ESENȚĂ

I. L. Caragiale, *O scrisoare pierdută* / 194

■ Textul / 203

■ Textul dramatic / 205

TEATRUL ABSURDULUI

Eugen Ionescu, *Cântăreata cheală* / 207

Cronica de spectacol. Eugen Ionescu prin el însuși / 211

Repere istorice în dramaturgia românească / 213

Test de evaluare 3 / 215

„OGLINDIRE A VIEȚII ÎN MODURI FABULOASE”

Ion Creangă

(1839-1889)

Povestea lui Harap-Alb

(fragmente)

Mai merge el cât merge și când, la poalele unui codru, numai iaca ce vede o dihanie de om, care se pârpălea pe lângă un foc de douăzeci și patru de stânjini de lemne și tot atunci striga, cât îi lua gura, că moare de frig. Și-apoi, afară de aceasta, omul acela era ceva de spăriet; avea niște urechi clăpăuge și niște buzoaie groase și dăbălăzate. Și când sufla cu dânsele, cea de deasupra se răsfrângea în sus peste scăfărlia capului, iar cea de dedesubt atârna în jos, de-i acoperea pân-tecele. Și, ori pe ce se oprea suflarea lui, se puneă promoroaca mai groasă de-o palmă. Nu era chip să te apropii de dânsul, că așa tremura de tare, de parcă-l zghihuia dracul. Și dac-ar fi tremurat numai el, ce ți-ar fi fost? Dar toată suflarea și făptura de prinprejur îi țineau hangul: vântul gemea ca un nebun, copacii din pădure se văicărau, petrele țipau, vreascurile țiuiau și chiar lemnele de pe foc pocneau de ger. Iară veve-rițele, găvozdite una peste alta în scorburi de copaci, suflau în unghii și plângeau în pumni, blăstemându-și ceasul în care s-au născut. Mă rog, foc de ger era: ce să vă spun mai mult! Harap-Alb, numai o țără cât a stat de s-a uitat, a făcut țurțuri la gură și, neputându-și stăpâni râsul, zise cu mirare:

– Multe mai vede omul acesta cât trăiește! Măi tartorule, nu mânca haram și spune drept, tu ești Gerilă! Așă-i că taci?... Tu trebuie să fii, pentru că și focul îngheață lângă tine, de arzulu ce ești.

– Râzi tu, râzi, Harap-Alb, zise atunci Gerilă tremurând, dar, unde mergi, fără de mine n-ai să poți face nimica.

– Hai și tu cu mine, dacă vrei, zise Harap-Alb; de-abia te-i mai încălzi mergând la drum, căci nu e bine când stai locului.

Gerilă atunci se iè cu Harap-Alb și pornesc împreună. Și mergând ei o bucată înainte, Harap-Alb vede altă drăcărie și mai mare: o namilă de om mânca brazdele de pe urma a 24 de pluguri și tot atunci striga în gura mare că crapă de foame.

– Ei, apoi să nu bufnești de râs? zise Harap-Alb. Măi, măi, măi! câ multe-ți mai văd ochii! Pesemne c-aista-i Flămânzilă, foametea, sac fără fund sau cine mai știe ce pricopseală a fi, de nu-l mai poate sătura nici pământul.

– Râzi tu, râzi, Harap-Alb, zise atunci Flămânzilă, dar, unde mergeți voi, fără de mine n-aveți să puteți face nici o ispravă.

– Dacă-i așa, hai și tu cu noi, zise Harap-Alb, că doar n-am a te duce în spinare.

Flămânzilă atunci se iè după Harap-Alb și pornesc tustrei înainte. Și mai mergând ei o postată, numai iaca Harap-Alb vede altă minunăție și mai mare: o arătare de om băuse apa de la 24 de iazuri și o gărlă pe care umblau numai 500 de mori și tot atunci striga în gura mare că se usucă de sete.

– Măi, da' al dracului onânie de om e și acesta! zise Harap-Alb. Grozav burdăhan și nesățios gâtlej, de nu pot să-i potolească setea nici izvoarele pământului; mare ghiol de apă trebuie să fie în mațele lui! Se vede că acesta-i prăpădenia apelor, vestitul Setilă, fiul Secetei, născut în zodia rățelor și împodobit cu darul suptului.

– Râzi tu, râzi, Harap-Alb, zise atunci Setilă, căruia începu a-i țâșni apa pe nări și pe urechi, ca pe niște lăptoace de mori, dar, unde vă duceți voi, fără de mine degeaba vă duceți.

– Hai și tu cu noi, dacă vrei, zise Harap-Alb; de-abia nu te-i mai linciuri atâta în cele ape, îi scăpa de blăstemul broaștelor și-i da răgaz morilor să umble, că destul ți-ai făcut mendrele până acum. Ce, Doamne iartă-mă, îi face broaște în pânțele de atâta apă!

Setilă atunci se iè după Harap-Alb și pornesc tuspătru înainte. Și mai mergând ei o bucată, numai iaca ce vede Harap-Alb altă minunăție și mai minunată: o schimonositură de om avea în frunte numai un ochiu, mare cât o sită, și, când îl deschidea, nu vedea nimica; da chior peste ce apuca. Iară când îl ținea închis, dar fie zi, dar fie noapte, spunea că vede cu dânsul și în măruntaiele pământului. [...]

Harap-Alb atunci se bate cu mâna peste gură și zice:

– Doamne ferește de omul nebun, că tare-i de jălit, sărmanul! Pe de-o parte îți vine a râde și pe de alta îți vine a-l plânge. Dar se vede că așa l-a lăsat Dumnezeu. Poate că acesta-i vestitul Ochilă, frate cu Orbilă, văr primare cu Chiorilă, nepot de soră lui Pândilă, din sat de la Chitilă, peste drum de Nimerilă. Ori din târg de la Să-l-cați, megieș cu Căutați și de urmă nu-i mai dați. Mă rog, unu-i Ochilă pe fața pământului, care vede toate și pe toți altfel de cum vede lumea cealaltă; numai pe sine nu se vede cât e de frumușel. Parcă-i un boț, chilimboț boțit, în frunte cu un ochiu, numai să nu fie de diochiu!

– Râzi tu, râzi, Harap-Alb, zise atunci Ochilă, uitându-se închiorchioșat, dar, unde te duci, fără de mine rău are să-ți cadă. Fata împăratului Roș nu se capătă așa de lesne cum crezi tu. Din gardul Oancei ți-a da-o împăratul, dacă n-oiu fi și eu pe-acolo.

– Hai și tu cu noi, dacă vrei, zise Harap-Alb, că doar n-avem a te duce de mână, ca pe un orb.

Ochilă atunci se iè și el după Harap-Alb și pornesc tuscinci înainte. Și mai mergând ei o bucată, numai iaca ce vede Harap-Alb altă bâzdăganie și mai și: o pocitanie de om umbla cu arcul după vânat paseri. Și-apoi, chitiți că numai în arc se închia tot meșteșugul și puterea omului aceluia? Ți-ai găsit! Avea un meșteșug mai drăcos și o putere mai pe sus decât își poate dracul închipui: când voia, așa se lățea de tare, de cuprindea pământul în brațe. Și altă dată, așa se deșira și se lungea de grozav, de ajungea cu mâna la lună, la stele, la soare și cât voia de sus. Și dacă se întâmpla să nu nimerească paserile cu săgeata, ele tot nu scăpau de dânsul; și le prindea cu mâna din zbor, le răsuca gâtul cu ciudă și apoi le mânca așa, crude, cu pene cu tot. Chiar atunci avea un vrv de paseri dinainte și ospăta dintr-însele cu lăcomie, ca un vultan hămisit. Harap-Alb, cuprins de mirare, zise:

– Dar oare pe acesta cum mama dracului l-a mai chemând!?

– Zi-i pe nume, să ți-l spun, răspunse atunci Ochilă, zâmbind pe sub mustețe.

– Dar te mai duce capul ca să-l botezi? Să-i zici Păsărilă... nu greșești; să-i zici Lățilă... nici atâta; să-i zici Lungilă... asemenea; să-i zici Păsări-Lăți-Lungilă mi se pare că e mai potrivit cu năravul și apucăturile lui, zise Harap-Alb, înduioșat de mila bietelor paseri. Se vede că acesta-i vestitul Păsări-Lăți-Lungilă, fiul săgetătorului și nepotul arcașului; brâul pământului și scara ceriului; ciurma zburătoarelor și spaima oamenilor, că altfel nu te pricepi cum să-i mai zici.

– Râzi tu de mine, râzi, Harap-Alb, zise atunci Păsări-Lăți-Lungilă, dar mai bine ar fi să râzi de tine, căci nu știi ce păcat te paște. Chitești că fata împăratului Roș numai așa se capătă? Poate n-ai știință ce vidmă de fată e aceea: când vrè, se face pasere măiastră, îți arată coada, și ie-i urma dacă poți! De n-a fi și unul ca mine pe-acolo, degeaba vă mai bateți picioarele ducându-vă.

– Hai și tu cu noi, dacă vrei, zise atunci Harap-Alb; de-abia mi-i lua pe Gerilă de țuluc și l-ii purta cu nasul pe la soare, doar s-a încălzi cătuși decât și n-a mai clănțani atâta din măsele, ca un cocostârc de cei bătrâncioși, că parcă mă strânge în spate când îl văd așa. [...]

Amu Harap-Alb și cu ai săi mai merg ei cât merg și, într-o târzie vreme, ajung la împărăție, Dumnezeu să ne ție, ca cuvântul din poveste, înainte mult mai este. Și cum ajung, o dată întră în ogradă, tussase, Harap-Alb înainte și ceilalți în urmă, care de care mai chipos și mai îmbrăcat, de se târâiau ațele și curgeau oghelile după dânsii, parcă era oastea lui Papuc Hogeia Hogegarul. Și atunci, Harap-Alb se și înfățișază înaintea împăratului Roș, spunându-i de unde, cum, cine și pentru ce anume au venit. Împăratului i-a fost de-a mirarea, văzând că niște golani au asemenea îndrăzneală, de vin cu nerușinare să-i ceară fata, fie din partea oricui ar fi. Dar, nevoind a le strica inima, nu le spune nici da, nici ba, ci le dă răspuns ca să rămâie peste noapte acolo, și până mâne dimineață s-a mai gândi el ce trebuie să facă... Și pe altă parte, împăratul o dată cheamă în taină pe un credincios al său și dă poruncă să-i culce în casa cea de aramă înfocată, ca să doarmă pentru veșnicie, după cum pățise și alți pețitori, poate mai ceva decât aceștia.

Atunci credinciosul împăratului se duce răpede și dă foc casei celei de aramă pe dedesupt, cu 24 de stânjini de lemne, de se face casa roșă cum e jărăticul. Apoi, cum înserează, vine și poștește pe oaspeți la culcare. Gerilă atunci, năzdrăvan cum era el, cheamă pe tovarășii săi deoparte și le zice încetișor:

– Măi, nu cumva să vă împingă *Miutelel* să întrați înaintea mea unde ne-a duce omul țapului celui roș, că nu mai ajungeți să vedeți ziua de mâne. Doar unu-i împăratul Roș, vestit prin meleagurile aceste pentru bunătatea lui cea nepomenită și milostivirea lui cea neauzită. Îl știu eu cât e de primitor și de

darnic la spatele altora. Numai de nu i-ar muri mulți înainte! să trăiască trei zile cu cea de-alaltaieri! D-apoi fetișoara lui; a zis dracul și s-a făcut: bucățică ruptă tată-său în picioare, ba încă și mai și. Vorba ceea: „Capra sare masa, și iada sare casa.“ Dar las’că ș-au găsit ei omul. De nu le-oiu veni eu de hac în astă noapte, nici mama dracului nu le mai vine! [...]

Și odată pornesc ei, teleap, teleap, teleap! Și, cum ajung în dreptul ușei, se opresc puțin. Atunci Gerilă suflă de trei ori cu buzișoarele sale cele iscusite și casa rămâne nici fierbinte, nici rece, cum e mai bine de dormit într-însa. Apoi intră cu toții înlăuntru, se tologește care unde apucă, și tac mă cheamă. Iară credinciosul împăratului, încuind ușa pe dinafară cu răpegiune, le zice cu răutate:

– Las’, că v-am găsit eu ac de cojoc! De-acum dormiți, dormire-ați somnul cel de veci, că v-am așternut eu bine! Vă veți face voi scrum până mâne-dimineată.

Apoi îi lasă și el se duce ’n treaba lui. Dar Harap-Alb și cu ai săi nici nu bindiseau de asta; ei, cum au dat de căldurică, pe loc li s-au muiet ciolanele și au început a se întinde și a se hârjoni în ciuda fetei împăratului Roș. Ba încă Gerilă se întindea de căldură, de-i treceau genunchile de gură. Și hojma morocănea pe ceilalți, zicând:

– Numai din pricina voastră am răcit casa; căci pentru mine era numai bună, cum era. Dar așa pățești dacă te iei cu niște bicisnici. Las’, că v-a mai păli el berechetul acesta de altă dată! Știi că are haz și asta? Voi să vă lăfăiți și să huzuriți de căldură, iară eu să crăp de frig.

(Ion Creangă, *Povești, amintiri, povestiri*. Ed. îngrijită și repere istorico-literare alcătuite de Iorgu Iordan și Elisabeta Brâncuș, Ed. Minerva, București, 1978, Patrimoniul)

Considerații generale

Sub raportul viziunii epice atât de originale, al bogăției imagistice și al diversității stilistice, *Povestea lui Harap-Alb* reprezintă un moment de apogeu în creația artistică a lui Ion Creangă.

Publicat în revista *Convorbiri literare* în numărul din 1 septembrie 1877, basmul cult *Povestea lui Harap-Alb* confirmă existența unui *fenomen original de sintetizare* a componentelor esențiale ale literaturii române, a potențialului expresiv al limbii.

Ideea va fi consolidată de afirmația lui Tudor Vianu, după care „în Ion Creangă poporul a devenit artist suveran”. El nu e un simplu rapsod popular, ci „unul din cei mai desăvârșiți artiști literari români”.

Episoadele basmului se înlănțuie armonios într-un tot unitar, cu o compoziție clară și firească. Fabulosul se împletește cu realul, eliminându-se aproape complet miraculosul și irealitatea atât de prezente în basme. Permanent, autorul evocă o lume țărănească autentică, dându-i o tentă picturală de fabulos popular, stilizând-o cu mijloacele proprii basmului.

Ca desfășurare a evenimentelor, *Povestea lui Harap-Alb* reprezintă în proporții de epopee istoria unor probe de curaj pe care trebuie să le treacă un tânăr pentru a izbândi în viață.

Construit pe schema unui roman cavaleresc medieval, basmul *Povestea lui Harap Alb* se înfățișează astfel ca o narațiune obiectivă, dominant epică, în care accentul cade pe întâmplările eroului (istoria maturizării unui tânăr). „Eroul trebuie să

ajungă împărat, pe treapta plenitudinii sale umane, nu înainte de a dovedi că a acumulat destulă experiență de viață. Aceasta nu se dobândește pe căi netede, ci mai degrabă parcurge un traseu cu denivelări tensionate.” (Constantin Trandafir)

Peripețiile eroilor, drumurile lor sunt lecții fundamentale de viață, în urma cărora ies edificați, proiectați calitativ pe o orbită superioară a devenirii lor.

Întâmplările lui Harap-Alb sunt tot atâtea „explorări în lumea misterului existențial, pe care eroul și-l însușește treptat, o dată cu depășirea fiecărui stadiu cucerit”. (Marin Mincu)

Profund cunoscător al folclorului nostru și neîntrecut până astăzi în ordinea adâncimii interpretative a literaturii populare, Creangă nu se prezintă în ipostaza unui culegător de folclor sau prelucrător de povești populare, în felul lui Slavici, de exemplu. El este, înainte de toate, un artist care oferă povestirii o aureolă inefabilă, devenind, cum susține G. Călinescu, „un mare prozator”. Adânc original în lucrările sale, Creangă dovedește o bună cunoaștere a creației populare, a realităților țărănești. Autorul lui *Harap-Alb* reprezintă scriitorul care a trăit permanent ca un „rural autentic” (Tudor Vianu), a înțeles întregul spectacol feeric al lumii și l-a interpretat așa cum numai marii artiști sunt capabili s-o facă. Din opera lui se desprinde o înțelepciune țărănească asupra lumii, convins fiind de unele inconveniente ale perfecțiunii omenești, pe care însă le privește din două perspective (real și fantastic) și prin două forme de observație, umorul și ironia.

TEXT ȘI INTERPRETARE

Proza narativă (I)

Caracteristicile prozei epice la nivelul textului

1. **Timpul și spațiul:** exprimă ordinea și durata evenimentelor; localizează acțiunea; pot avea valoare simbolică.
2. **Subiectul („acțiunea”):** întreaga succesiune a faptelor și întâmplărilor care formează conținutul operei literare; presupune existența unei singure acțiuni sau a mai multor acțiuni.

În structura subiectului se pot identifica mai multe momente principale:

a) **Expozițiunea:** partea de început a acțiunii, în care se precizează locul, timpul și împrejurările în care se desfășoară subiectul.

b) **Intriga:** momentul în care se declanșează conflictul principal al operei literare epice și în care acțiunea capătă o anumită direcție.

c) **Desfășurarea acțiunii:** totalitatea întâmplărilor și evenimentelor care formează succesiunea epică imaginată de scriitor.

d) **Punctul culminant:** momentul în care tensiunea creată între personajele operei atinge pragul cel mai înalt.

e) **Deznodământul:** finalul acțiunii, soluția pe care o oferă autorul pentru rezolvarea conflictului declanșat prin intrigă.

f) **Conflictul:** elementul esențial care determină desfășurarea acțiunii; constă în opoziția, dezacordul dintre două sau mai multe personaje sau în tendințele contradictorii ale aceluiași individ. Este declanșat prin *intrigă* și soluționat prin *deznodământ*.

• După locul pe care îl ocupă:

a) *conflict principal*;

b) *conflict secundar*.

• După planul în care are loc:

a) *conflict interior (psihologic)*: în sufletul unui personaj;

b) *conflict exterior*: antrenează două sau mai multe personaje prin opoziții în plan erotic, familial, social, politic, spiritual etc.

• **Conflictul** se bifurcă, devenind: a) *major*; b) *secundar*, intensificând dramatismul operei literare.

• Structurată pe episoade, acțiunea din *Povestea lui Harap-Alb* respectă schemele epicii populare.

Cadrul subiectiv:

timpul și spațiul întâmplării

1. Relatați subiectul operei literare *Povestea lui Harap-Alb* de Ion Creangă.

2. Menționați spațiul în care se petrece acțiunea din *Povestea lui Harap-Alb* de Ion Creangă, insistând asupra semnificației acestei coordonate simbolice.

3. Demonstrați, cu exemple din text, valoarea simbolică a indiciilor privind timpul.

4. *Povestea lui Harap-Alb* evocă o lume autentic rurală, căreia autorul îi oferă o tentă picturală de factură populară.

Selectați din basmul *Povestea lui Harap-Alb* elementele ce creează lumea autentic țărănească, aspecte în măsură să completeze imaginea universului rural din *Amintiri din copilărie*.

5. „Nu există nici un basm în care elementele pur fantastice să apară izolat. În mod aproape constant, acțiunea «basmelor» se declanșează într-un cadru real și reclamă împrejurări verosimile.” (Constantin Noica)

Argumentați, cu elemente din text, natura reală sau fantastică a spațiului în care se petrece acțiunea din fiecare secvență.

Ilustrație de Walter Riess

Genul epic

Structuri și organizări specifice

Genul literar. Concept fundamental al teoriei literare, denumind un anumit tip de creație în proză sau versuri care asociază operele literare pe baza elementelor comune de:

- structură;
- tehnică artistică;
- reflectare a poziției autorului.

Se disting trei genuri literare: *epic, liric și dramatic.*

Genul epic prezintă indirect, subiectiv sau obiectiv, poziția autorului prin nararea acțiunilor unor personaje.

• Genul epic include totalitatea literaturii de tip narativ, având ca moduri de expunere dominante narațiunea și descrierea, dar și dialogul sau monologul.

• **Modurile de expunere:** mijloace prin care scriitorul comunică viziunea sa asupra lumii, trăirile și sentimentele sale în fața realității umane și naturale.

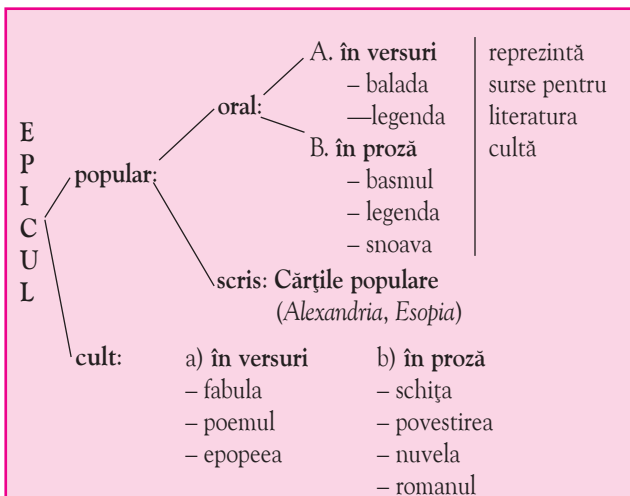
În funcție de scopul reprezentării, se disting trei moduri de expunere:

- descrierea** — axată pe *imagine* (vizuală, auditivă etc.);
- narațiunea** — concentrată pe *fapte, evenimente, întâmplări*;
- dialogul** — centrat pe *vorbit*.

• Modurile de expunere sunt asociate, de regulă, genurilor literare. Descrierea corespunde genului liric, narațiunea celui epic, iar dialogul genului dramatic.

• Modurile de expunere pot coexista în cadrul uneia și aceleiași opere, apartenența la gen fiind marcată de ponderea unuia sau a altuia dintre moduri, ca și de alte considerente de conținut sau formale.

• **Narațiunea** este un tip de text care înfățișează acțiuni reale/fictive atribuite unor personaje și relatate de un narator.

Construcția subiectului

1. Delimitați pe episoade distincte acțiunea din *Povestea lui Harap-Alb* de Ion Creangă. Aveți în vedere, în acest sens, următoarele părți ale narațiunii:

• *proba curajului celor trei feciori de împărat și plecarea celui mai mic dintre frați spre împărăția unchiului său*; • *întâlnirea cu Spânul*; • *sosirea la curtea lui Verde-Împărat*; • *episodul cu sălățile din grădina ursului*; • *confruntarea cu cerbul înstelat*; • *plecarea spre împărăția lui Roș-Împărat*; • *întâlnirea cu cei cinci năzdrăvani*; • *sușinerea eroului la cele șase probe și cucerirea fetei de împărat*; • *reînțorcerea la Verde-Împărat*; • *pedepsirea vicelanului trădător*; • *nunta celor doi tineri*.

2. Numiți întâmplarea care reprezintă intriga operei literare *Povestea lui Harap-Alb* de Ion Creangă.

3. Precizați natura conflictului dintre următoarele serii de personaje:

- împărat și fiii săi;
- Spân și Harap-Alb;
- grupul lui Harap-Alb și împăratul Roș.

4. Evidențiați natura morală a conflictelor existente.

5. Comentați deznodământul, insistând asupra semnificației acestuia în scenariul narațiunii *Povestea lui Harap-Alb* de Ion Creangă.

6. Desprindeți mesajul pe care îl sugerează această narațiune.

7. Precizați și comentați atitudinea naratorului față de evenimente.

8. Demonstrați, într-o compunere de maximum o pagină, că opera literară studiată aparține genului epic.

Acțiune și semnificație

1. Comentați semnificația simbolică a probelor la care împăratul Roș îl supune pe Harap-Alb (e găzduit în casa-aramă; i se cere să înghită 12 harabale de pâine, 12 ialovițe fripte și 12 buți pline cu vin; este solicitat să aleagă o mierză de mac de una de nisip; i se cere să o păzească pe fata împăratului, iar apoi să o deosebească de fata adoptivă).

2. Susțineți, într-o dezbateră, că basmul *Povestea lui Harap-Alb* conține un *scenariu al inițierii* eroului în scopul purificării morale (Vasile Lovinescu), spre înțelegerea marilor sensuri ale existenței. Numiți și alte basme în care feciorul de împărat este nevoit să pornească la drum, fiind supus unei serii întregi de încercări.

Proza fantastică (I)

• Fantasticul este un produs al fanteziei ca principiu de creație, opus mimesis-ului. În basme, fantasticul este de tip miraculos. Ființele și obiectele au caracteristici supranaturale. Legile naturale sunt încălcate, spațiul și timpul funcționează după alte principii decât cele cunoscute în realitate.

• În *basmul popular*, fantasticul este antropomorfizat; personajele fabuloase, supranaturale, se comportă în general ca oamenii, însă umanizarea lor este convențională.

• În *literatura cultă*, fantasticul este adaptat estetic.

Această particularitate a fantasticului se numește *localizarea fantasticului*.

• Dominată de imaginație, ireal, straniu și insolit, *proza fantastică* respinge sau contrazice explicațiile, motivațiile sau întreaga logică a realului.

• Proza fantastică se distinge în categoria creațiilor literare epice prin posibilitatea de a crea universuri ale posibilului nelimitat, prin ruptura față de:

a) *realitate și rațional*;

b) *timpul cronologic* (în succesiunea: *trecut, prezent și viitor*);

c) *spațiul real, concret, localizabil*.

• Proza fantastică poate dezvolta sau asocia elemente prin care se depășesc limitele realului (*supranaturale și miraculoase*) sau se deformează realul (*fabuloase*). Aceste elemente specifice se pot manifesta la toate nivelurile textului:

a) *teme și motive*: călătoria (dincolo de limite: în gând, în rai sau în iad etc.);

b) *acțiuni și personaje* (sfinți; draci veniți pe pământ; ființe himerice, animale/obiecte personificate).

• *Proza fantastică* are în literatura română o bogată tradiție, atât în literatura cultă, cât și în literatura populară.

• **Fantastic** (lat. *phantasma* = „fantomă”, „plăsmuire”). Fenomene, întâmplări create și plăsmuite de imaginație, care nu pot exista ca atare în realitate; fantezie (imaginație creatoare).

• **Miraculos**. Produs printr-un miracol; uluitor; totalitatea elementelor supranaturale din basme și legende.

• **Supranaturalul**. Care pare mai presus de forțele și legile naturii; în afara naturii, a lumii reale; miraculos, fantastic.

Elemente fantastice Semnificațiile simbolice ale basmului

1. Demonstrați, prin cel puțin trei argumente, că *Povestea lui Harap-Alb* este un text de ficțiune.

2. Organizați o dezbatere în care să demonstrați prin ce se deosebește textul studiat de un text obișnuit în proză.

3. Selectați din narațiunea *Povestea lui Harap-Alb* cel puțin câte două întâmplări reale și fantastice.

4. Identificați, în fragmentele reproduse în manual, personajele care reprezintă forțele binelui și forțele răului.

5. Identificați în basm ființele cu însușiri supranaturale și animalele sau păsările care îl ajută pe erou.

6. Povestiți, pe scurt, o întâmplare prin care un personaj din basmul *Povestea lui Harap-Alb* își dovedește calitățile supranaturale.

7. Evidențiați însușirile prin care eroul își evidențiază caracterul de excepție.

8. Selectați, din structura basmului *Povestea lui Harap-Alb*, elementele prin care se conturează o altfel de lume decât cea reală, obișnuită.

9. Recitați începutul basmului *Povestea lui Harap-Alb*. Transcrieți pe caietele de clasă *formula inițială*. Dați exemple de alte tipuri de formule întâlnite de voi în basmele studiate (*formule mediane și formule finale sau de încheiere*).

Viziunea fantastică

1. Elaborați o compunere în care să argumentați cum de este posibil ca Harap-Alb să învingă în toate încercările la care a fost supus.

2. Descoperiți, în textul literar *Povestea lui Harap-Alb*, fragmente de text din care să rezulte că, în viziunea populară, omul dobândește, din confruntarea cu complicațiile vieții, o scară a valorilor umane.

3. Selectați, din *Povestea lui Harap-Alb*, scenele ce se definesc prin spectaculozitate și sunt menite să ilustreze materia propriu-zisă a basmului (*deghizări, travestiuri, măști, schimbări de roluri*). De exemplu: craiul se îmbracă în piele de urs, Spânul apare de trei ori în calea crăișorului și tot de atâtea ori cu o altă înfățișare, fata de împărat se transformă în pasăre.

4. Povestiți cel puțin două dintre întâmplările ale căror eroi sunt cei cinci „monștri simpatici” (G. Călinescu).

5. Demonstrați că acest text aparține prozei narrative fantastice.

BASMUL (v.sl. *basni* = „născocire, scornire”). Termenul desemnează o specie fundamentală a epicii populare și culte, de obicei în proză, în care personajele, înzestrate cu puteri supranaturale, traversează întâmplări fantastice, forțele binelui învingându-le pe cele ale răului pentru afirmarea adevărului și dreptății.

• *Basmul cult* se definește prin prelucrarea structurilor populare ale speciei în cadrul unor opere originale, în care elementele folclorice caracteristice speciei se asociază celor proprii operei unui scriitor. În plus, în basmul cult se pune mai mult accent pe atmosferă sau pe dimensiunea interioară a personajelor.

• Autorul basmului cult este cunoscut, cel al basmului popular nu ne este cunoscut.

• **Basmul cult** are unicitatea proprie literaturii scrise; exprimă *viziunea autorului*, care interpretează creator reperele basmului. Basmele pot fi: a) *fantastice* (dominate de elemente supranaturale); b) *nuvelistice* (mai apropiate de elementele concrete, reale); c) *animaliere* (au ca protagoniști animalele și prezintă un caracter alegoric).

• Basmul construiește o lume neobișnuită, ordonată după logica *fantasticului*, opusă celei *cotidiene*, reale.

Personajul literar (I)

• **Personajul** (fr. *personage*, lat. *persona* = rol, mască de teatru, actor) este ființa ori elementul personificat implicat direct ca „actor” în desfășurarea întâmplărilor relatate într-o operă literară; reflectă (indirect) poziția autorului.

Personajele pot fi încadrate tipologic:

a) După locul pe care îl ocupă în structura generală a operei, sunt cunoscute următoarele personaje: • *principale* (eroi, protagoniști); • *secundare*; • *episodice*.

b) Din punctul de vedere al raporturilor cu realitatea, întâlnim personaje: • *fantastice* (valoarea reliefării supranaturale); • *legendare* (valoare mitizantă); • *istorice* (valoare evocatoare; cu existență istorică evocatoare); • *alegorice* (valoare simbolică).

c) După modul în care sunt constituite, se disting personaje: • *individuale*; • *colective*; • *pozitive*; • *negative*.

d) Din punctul de vedere al complexității se disting: • *caractere* (construite pe o singură trăsătură psihologică; au valoare general-umană și atemporală); • *tipuri* (personaje complexe, care asociază trăsăturile individuale cu caracterele specifice clasei/categoriei sociale căreia îi aparțin); sunt strict încadrate în timp/spațiu.

e) Din punctul de vedere al relațiilor dintre ele, personajele sunt: • *antagoniste*; • *complementare*.

Personajul antagonist este construit prin antiteză față de personajul principal sau față de alte personaje.

Ilustrație de Roni Noel

Personajele

Protagonist și antagonist

1. Grupați pe serii (principale, secundare și episodice) personajele din opera literară *Povestea lui Harap-Alb*, evidențiind valorile morale pe care acestea le reprezintă.

2. În drum spre împăratul Roș, Harap-Alb dobândește recunoștința furnicilor, pe care le cruță la trecerea podului, și a albinelor, pe care le ajută cu dragoste de gospodar. Apoi i se alătură cei cinci însoțitori: Ochilă, Setilă, Flămânzilă, Gerilă, Păsări-Lăți-Lungilă. Precizați cât de hotărâtoare este prezența acestui grup în desfășurarea acțiunilor în care este implicat eroul basmului studiat.

3. Precizați figura de stil dominantă în prezentarea:

a) *reginei albinelor*, a *calului năzdrăvan*;

b) a *uriașilor*: *Setilă*, *Gerilă*, *Ochilă*;

c) a *bătrânei cerșetoare* și a *Sfintei Duminici*.

4. Dincolo de trăsăturile fizice hiperbolizate și îngroșate, uneori, caricatural, basmul lui Ion Creangă ilustrează natura umană a personajelor:

• Gerilă este „o dihanie de om”;

• Flămânzilă: „o namilă de om”;

• Setilă: „o arătare de om”;

• Păsări-Lăți-Lungilă: „o pocitanie de om”.

Caracterizați, la alegere, un personaj prezentat în basmul *Povestea lui Harap-Alb* prin una din modalitățile următoare: *descriere directă*, *acțiune*, *opinia altor personaje*, *dialog*.

5. Protagonistul basmului *Povestea lui Harap-Alb* este prezent în structura întregii narațiuni ca erou exemplar. Aduceți cel puțin două argumente cu ajutorul cărora să ilustrați această idee.

- Personajul care întrunește într-un mod sugestiv caracterul esențial al indivizilor dintr-o anumită categorie pe care o reprezintă se numește *tip*. De exemplu, Spânul este *tipul impostorului*.

- Personajele sunt selectate din *lumea reală*.

- Adversarii sunt, de obicei, personaje supranaturale, cu o putere fizică neobișnuită, reprezentând forțele răului. Pentru a ieși biruitor din confruntarea cu aceste întruhipări monstruoase, eroului din basm i se alătură personaje din *lumea reală* (cal, albină, pește etc.) sau *personaje fantastice* (Ochilă, Flămânzilă, Sfarmă-Piatră, Sfânta Duminică).

- În confruntările sale cu forțele răului, eroul din basm folosește anumite *obiecte miraculoase* (perie, năframă, pieptene etc.) și substanțe cu calități tămăduitoare (apa vie, apa dulce, apa moartă).

- Unele personaje au valoare de simbol. De exemplu, eroul din basm simbolizează curajul, binele, cinstea, adevărul și generozitatea. Prin intermediul personajelor, scriitorii exprimă diverse atitudini și sentimente. Personajele dau viață conținutului unei opere literare.

Elementele ornamentale din paginile acestui manual sunt reproduse din prima ediție a *Poesiilor* lui Mihai Eminescu.

Basmul cult. Modalitățile narării și personajele

- Din punct de vedere *compozițional*, basmul cult respectă formal *clișeele* dezvoltate în basmul popular la toate nivelurile narării, depășindu-le printr-o serie de elemente specifice. *Temele și motivele* populare dobândesc semnificații proprii operei culte și sunt abordate din perspectiva viziunii autorului.

- Basmul cult respectă tipologia și funcțiile personajelor din basmul popular, adaptându-le la specificul operei culte, prin intermediul următoarelor procedee:

- a) *nuanțarea sau modificarea semnificației*. De exemplu, Făt-Frumos este, în basmul eminescian, ființa singulară, eroul de excepție pornit în căutarea absolutului și nu doar flăcăul în călătoria inițiativă (*Făt-Frumos din lacrimă*).

- b) *construirea, în replică, de personaje caricaturale*, față de tipologia consacrată a modelului.

Tipul literar al impostorului

1. Unele personaje din basmul *Povestea lui Harap-Alb* dezvăluie pe parcursul derulării acțiunii mai multe trăsături distincte și reprezentative.

Evidențiați, într-o dezbateră, trăsăturile esențiale ale Spânului.

2. Dați alte exemple de personaje, din literatura română și universală, care ilustrează, printr-o serie de trăsături, tipul de impostor.

Semnificațiile simbolice ale personajelor

1. Stabiliți două personaje complementare, insistând asupra modului în care acestea dezvoltă aceeași semnificație simbolică.

2. Portretul este structurat în mod gradat în sfere simbolice reprezentative. Portretul complex: eroul este individualizat cu defecte și calități (*portretul individului, portretul eroului*). Precizați trăsăturile dominante (fizice și morale) ale lui Harap-Alb.

3. Realizați o succintă caracterizare a celor cinci „monștri simpatici” (G. Călinescu), identificând figurile de stil folosite pentru a construi portretele acestor personaje.

4. Identificați elementele esențiale din portretele personajelor, în măsură să definească structura de basm a operei literare *Povestea lui Harap-Alb* de Ion Creangă.

5. O dată cu schimbarea rolurilor (*Harap-Alb* devenit *slugă*, iar *Spânul* ajuns *stăpân*), Spânul îl supune pe Harap-Alb la o serie de încercări. Faceți observații asupra însușirilor care îl ajută pe eroul basmului studiat să înfrunte cele mai dificile probe.

- c) *introducerea personajelor* distincte față de tipologia basmului popular. De exemplu: împărăteșele (*Piatra Pițigoanului* de T. Arghezi).

- Basmul cult amplifică psihologicul prin individualizarea personajelor în spiritul și cu mijloacele proprii literaturii culte.

- La *nivelul acțiunii*, basmul cult poate dezvolta *conflicte interioare* puternice (drama exprimării adevărului și a sacrificiului de sine).

- La *nivelul narării*, elementul evocator preia funcțiile din literatura cultă. Inserția liricului sau a psihologicului reliefează acțiunea propriu-zisă sau o motivează: sugestia relației eroului cu fata împăratului Roș (*Povestea lui Harap-Alb*); evocarea calităților morale ale tânărului prin dialogul cu șahul (*Abu-Hassan* de I. L. Caragiale).

Perspectiva narativă

• *Perspectiva narativă* denumește raportul dintre vocea narativă și evenimentele descrise: a) *auctorială* (descrierea evenimentelor din perspectiva naratorului obiectiv, omniscient și omniprezent; relatarea se face la persoana a III-a); b) *actorială* (evenimentele sunt descrise din perspectiva personajului narator, subiectiv; relatarea se face la persoana I).

• În basmele populare, *perspectiva narativă* aparține, în ansamblu, povestitorului popular, care se adresează direct celor ce îl ascultă. Ca autor cult, povestitorul Creangă se implică în narațiune, prin: a) viziune dramaturgică (detalii de decor, scenariu, costume); b) participare afectivă și comentariu moralizator; c) diversitatea formelor comicului (umor, ironie).

• **Scena.** Narațiunea se desfășoară liniar, printr-o înlănțuire gradată a momentelor semnificative. Fiecare dintre aceste momente ale subiectului este reprezentat de câte o scenă semnificativă. *Scena* este constituită dintr-o serie de întâmplări interesante care antrenează unul sau mai multe personaje în același spațiu și timp de acțiune (**moment narativ**).

Autor și narator

Autorul. Conceptul denumește persoana reală care creează o operă, fiind posesorul experiențelor necesare actului creativ. Autorul nu trebuie confundat cu *vocea narativă* (care spune povestea), acesta fiind reprezentat în opera literară epică prin termenul de *narator*.

Naratorul (lat. *narrator* = „povestitor”). Desemnează vocea care spune povestea; se interpune între autor și acțiunea pe care o creează în operă. Naratorul își asumă o perspectivă, o atitudine față de evenimentele în desfășurare; își schimbă atitudinea în funcție de intenția auctorială. Este o proiecție a conștiinței scriitorului.

În funcție de gradul implicării în evenimentele povestite, naratorul este:

a) **obiectiv**, neimplicat în evenimente; omniscient și omniprezent; povestește, în mod obișnuit, la persoana a III-a; prezent, de obicei, în operele literare tradiționale sau în romanul modern obiectiv;

b) **subiectiv**, fiind, în același timp, și personaj; povestește evenimentele la persoana I (naratorul din romanul modern).

• *Autorul* are viziunea de ansamblu (concepe mesajul), alege tehnicile narative și le asociază, aflându-se în operele tradiționale „dincolo” de text.

• *Naratorul* înregistrează întâmplările într-un discurs narativ (povestirea propriu-zisă).

Narator și cititor

1. Evidențiați prin ce elemente lexicale, morfologice, sintactice este sugerată comunicarea povestitor-cititor în enunțurile următoare:

a) „Dar iar mă întorc și zic: mai știi cum vine vreme?”

b) „Ce-mi pasă mie? Eu sunt dator să spun povestea și vă rog s-o ascultați!”

2. Redactați un text, de maximum două pagini, în care să utilizați cel puțin cinci elemente de „complicitate” a autorului cu un eventual cititor/ascultător.

Real și fabulos; natural și supranatural

1. Referindu-se la „amestecul de realism și fabulos” din *Povestea lui Harap-Alb*, G. Călinescu observa următoarele:

„În plin fabulos dăm de scene de un realism bufon. Gerilă, Ochilă și celelalte ființe monstruoase de basm, intrate în casa de fier înfierbântată a împăratului Roș, se ceartă întocmai ca dascălii în gazdă la ciubotariul din Fălticeni sau ca Smaranda cu copiii și cu bărbatul...”

Selectați, din *Povestea lui Harap-Alb*, și alte scene aparținând, simultan, realului și fabulosului.

2. Comentați înfruntările personajelor din basme cu zmeii, cu Muma Pădurii sau cu alte elemente fantastice, pe de o parte, și cele cu viețuitoarele ce dovedesc puteri neobișnuite (ursul, corbul, turturica), pe de altă parte, pentru a preciza care dintre aceste confruntări sunt în măsură să releve mai sugestiv eroismul și bravura eroului.

Elemente de filosofie folclorică românească

1. „Împărat într-o altă țară, mai îndepărtată”, împăratul Verde îi cere fratelui său să-i trimită pe cel mai „destoinic” dintre fiii săi, pentru a-l desemna urmaș la tron.

Spre deosebire de ceilalți doi frați, mezinul pornește spre împărăția unchiului său. Pe lângă bani, arme, „carte” și un cal ce mănâncă jărat, el mai primește de la tatăl său și un sfat, al cărui înțeles îi rămâne multă vreme ascuns: „... în călătoria ta ai să ai trebuință și de răi și de buni, dar să te ferești de omul roș, iar mai ales de cel spân, cât îi puté; să n-ai de-a face cu dânșii că sunt foarte șugubeți.”

Precizați ce trăsături reale ale „omului roș” și ale omului spân sunt sugerate, în egală măsură, prin sfatul părintesc.

2. Naiv și fără experiență, eroul basmului se supune îndemnului dat de Spân și intră în fântână, de unde va ieși cu o altă identitate, fiind numit Harap-Alb. Explicați sensul simbolic al acestui nou nume al fiului de împărat.

În toate poveștile și basmele sale, Creangă pornește de la modelele populare, preluând subiectul, conflictul, momentele narative tipice și personajele. Arta și fantezia scriitorului se manifestă însă în îmbinarea acestor elemente într-o nouă structură, care îndepărtează opera de modelul popular. Creangă scoate în prim-plan trăirile sufletești ale personajelor prin intermediul limbajului. Cuvintele sunt însoțite de gesturi, mișcări și detalii sugesive, ce dezvăluie stările emoționale și fixează trăsăturile morale. Frazele rostite de crai, după ce primii doi feciori se întorc rușinați acasă, dezvăluie amărăciunea unui părinte, dezamăgit că toți copiii săi sunt nevolnici. Cuvintele lui Gerilă, în casa de aramă, reliefează structura caracterială a unui uriaș blând, dar aprig la mână: „*Apoi nu mă faceți din cal măgar, că vă veți găsi mantaua cu mine...*”. Vorbele calului au un aspect moralizator mai pronunțat. Se vede bine că el știe mai multe despre Spân, dar lasă faptele să se deruleze așa cum sunt orânduite de destin, pentru că ele au un anumit rost. În cuprinsul narațiunii, Creangă introduce câteva precepte ale eticii populare:

a) Omul trebuie să aibă cultul muncii. Văzut din această perspectivă, Harap-Alb se caracterizează prin hărnicie și toate întâmplările prin care trece eroul sugerează cunoașterea amănunțită a unor vechi îndeletniciri: vânătoarea, albinăritul, cultura livezilor și a grădinilor, creșterea cailor.

b) Succesul în viață depinde în mare măsură de valorificarea experienței generației vârstnice (sfaturile craiului, povețele Sfântei Duminici).

Teatralitatea. „Lumea ca spectacol”. Originalitatea lui Creangă se caracterizează și prin dinamismul acțiunii și puterea de sugestie a vieții. Scriitorul elimină explicațiile inutile existente în modelul popular și dezvoltă întâmplările și evenimentele prin intermediul dialogului. Privirea prozatorului reține elementele ce individualizează

cadrul social sau natural, iar auzul său percepe cu exactitate schimbul de cuvinte. *Dialogul* constituie modul de existență al personajelor, contribuie la caracterizarea și individualizarea tipologiei.

Narațiunea lui Creangă devine un adevărat *dialog scenic*. În cazul lui Creangă, observă G. Călinescu, „avem de-a face cu compuneri de ordin dramatic”, povestirea fiind înrudită cu scenariul, cu teatralitatea, cu spectacolul. „Aceste personaje sunt jucate de povestitor.. Nici Creangă, nici Caragiale și nici povestitorii în general nu sunt autori epici, cum se crede de obicei, ci *autori dramatici*. Cu toate deosebiri, povestitorul Creangă e tot atât de dramatic cât Caragiale, cel predestinat teatrului.” (Paul Zarifopol)

Umorul. „Cultura populară a râsului”. **„Spectacolul rostirii”.** În *Povestea lui Harap-Alb*, umorul este „una dintre formele de manifestare a categoriei estetice a comicului, care se caracterizează prin relevarea îngăduitoare a laturilor amuzante, vesele, incompatibile între ele, ale fenomenelor sau ale situațiilor”. (Gh. I. Tohăneanu)

Creția lui Creangă a fost concepută pentru a produce veselie, bună dispoziție, pentru a exprima vitalitatea umană. Hiperbolizarea celor cinci personaje „monstruoase” se constituie din detalii umoristice. Acest „spectacol vesel” devine o „jovialitate dezlănțuită, un spectacol al cuvintelor”, al „zicerii”, o continuă provocare a râsului prin rostire. „Torentul de citate, expresii, proverbe, zicători, pline de duh, atestă tocmai tradiția veche, înțelepciunea populară.”

(Iorgu Iordan)

În afara modalităților și mijloacelor menite să exprime o anumită atitudine satirică și umoristică, temperamentului tumultuos al lui Creangă îi corespund forme ale grotescului, cu aglomerarea de fapte și caracteristici ale personajelor, de la proporțiile gigantice până la dimensiunile fantasticului și ale absurdului.

Simboluri și motive

• **Podul** la capătul căruia feciorii craiului se înfruntă cu ursul constituie un complex „mitologic” (Mircea Eliade), alcătuit din două elemente esențiale: a) cândva, demult, „*illo tempore*”, în vremurile paradisiace ale omenirii, exista o punte care lega Pământul de Cer și pe care se putea trece fără greutate dintr-o parte în alta, pentru că nu exista moarte; b) după întreruperea comunicării lesnicioase dintre Pământ și Cer, nu s-a mai trecut puntea decât în minte, adică „în moarte sau extaz”.

Semnificații simbolice

1. Narațiunea *Povestea lui Harap-Alb* cuprinde o bogată simbolică și „o suită de motive care îi asigură amplitudinea”.

Identificați în structura basmului lui Ion Creangă, episoade din care să rezulte că acțiunile eroului sunt legate de trecerea unui pod. Ce semnificație simbolică acordăți prezenței motivului *podului* în *Povestea lui Harap-Alb*?

2. Demonstrați, în acest context, ce rol ocupă celelalte simboluri și motive în desfășurarea aventurii lui Harap-Alb.

- **Castelul** întruchipează siguranța, ordinea omenească, ocrotirea în fața primejdiilor: „Este un simbol al protecției. (...) Ceea ce se află înlăuntrul său este despărțit de restul lumii, capătă un aspect îndepărtat, pe cât de greu de atins, pe atât de râvnit. (...) Este socotit a fi adăpostul unei puteri misterioase și imperceptibile, castelele apar împădurite și în munții vrăjiți...” (Jean Chevalier, Alain Gheerbrant)

- **Pădurea** simbolizează tărâmul locuit de forțele răului. „Spațiul simbolic al rătăcirii.” (Livius Ciocârlie)

- **Alte motive:** motivul împăratului fără urmași; motivul probelor depășite; motivul dorinței împlinite; motivul reînțoarcerii la condiția umană; motivul animalului năzdrăvan; motivul hainelor și armelor din tinerețe ale împăratului.

Călătoria labirintică

- **Labirintul** reprezintă, printre alte vechi semnificații, *drumul spre inițiere*.

„Pe plan psihologic, labirintul reprezintă căutarea centrului spiritual, a credinței, această căutare fiind legată de rătăcirii și pericole. Ieșirea din labirint e simbolul unei învieri spirituale”. (Ivan Evseev)

- Drumul feciorului de crai către împărăția lui Verde-împărat reprezintă un *scenariu al maturizării*, realizat printr-o călătorie spre moarte și înviere rituală, după ce individul trece proba inițierii (*Bildungsroman*).

- **Fântâna.** Simbol al labirintului întunecat.

• „Basmul este o operă de creație literară [...], o oglindire [...] a vieții în moduri fabuloase. [...] e un gen vast, depășind cu mult romanul, fiind mitologie, etică, știință, observație, morală etc. Caracteristica lui este că eroii nu sunt numai oameni, ci și anume ființe himerice, animale. Și fabulele vorbesc despre animale, dar acestea sunt simple măști, pentru felurite tipuri de indivizi. Ființele neomenești din basm au psihologia și sociologia lor misterioasă. Ele comunică cu omul, dar nu sunt oameni. Când dintr-o narațiune lipsesc acești eroi himerici, n-avem de a face cu un basm.”

(G. Călinescu, *Estetica basmului*)

Drumul spre inițiere

1. Ce înțelesuri acordați prezenței pădurii în călătoria pe care o are de făcut mezinul craiului? Aveți în vedere și posibila aluzie la mitul Ariadnei.

2. *Povestea lui Harap-Alb* ni se înfățișează ca o narațiune obiectivă, dominant epică, în care accentul cade pe întâmplările eroului. Basmul lui Ion Creangă aparține ciclului omului viteaz, în care eroul este supus, în procesul său de formare, unor serii nesfârșite de aventuri și probe. Demonstrați caracterul acestei narațiuni de *bildungsroman* – „roman” al inițierii.

3. Enumerați oral asemănările și deosebirile posibile dintre eroul din basmul lui Ion Creangă, ajutat mereu să izbândească, și un tânăr obișnuit, harnic și omenos, ce se maturizează ca eroul din basm prin aventurile pe care le trăiește.

Conflictul dintre individ și destin

1. Harap-Alb însuși este conștient că nu poate evita ceea ce îi fusese predestinat. După ce ia capul cerbului, în drum spre împăratul Verde, mulți crai vroiau să-i dea bani, și fetele, și împărăția pe capul cerbului, dar el refuză, ducându-l Spânului.

Delimitați și comentați secvența semnificativă pentru modul în care se încheie conflictul dintre individ și destin.

2. Plecat spre împărăția împăratului Verde, Harap-Alb nu bănuia ce întorsătură va lua destinul său. Sfânta Duminică îi spune la un moment dat că: „așa trebuia să se întâmple”.

Descoperiți în textul literar *Povestea lui Harap-Alb* și alte împrejurări care să ilustreze ideea că tânărul fecior de crai este supus unui destin neprielnic.

Construcția discursului narativ

Narațiunea prin înlănțuirea scenelor

1. Comentați cel puțin două scene din *Povestea lui Harap-Alb* de Ion Creangă (*scena trecerii podului la plecarea în călătorie; scena sălăților din Grădina Ursului ș.a.*)

2. Detașați din text fragmentul pe care îl puteți considera „ritualul jurământului”.

3. Descrieți scena în care Harap-Alb simte primele semne ale atracției față de fata împăratului Roș.

4. Identificați episodul demascării eroului negativ, indicând elementele care participă la restabilirea echilibrului firesc.

ORALITATEA. O particularitate evidentă a artei narative a lui Ion Creangă constă în **tehnica orală** a povestirii. Exprimarea este vie și autentică, fraza, bogată în verbe, devine puternic evocatoare. „Pentru a ilustra oralitatea lui Creangă, analizei i se impun mai întâi formele graiului viu (...). Rabelais este, de altfel, scriitorul străin asemănător mai mult cu Creangă, nu numai prin fabulația enormă care face din Oșlobanu, din Gerilă, din Păsări-Lăți-Lungilă tipuri înrudite cu Gargantua și Pantagruel, dar și prin oralitatea stilului, care-l determină și pe el, pe Rabelais, să folosească larg zicerile tipice ale poporului, să cultive onomatopeea și asonanța și să se lase în voia unor adevărate orgii de cuvinte.” (G. Călinescu)

• **Oralitatea** devine, în acest context, componenta stilistică fundamentală a prozei lui Creangă. „Acestui scop suprem îi sunt subsumate cele mai multe dintre procedeele artei sale. Comunicarea cititorului cu marele humuleștean beneficiază, prin aceasta, de un spor de autenticitate, în stare să creeze iluzia unui colocviu intim, dincolo de vreme.” (Gh. I. Tohăneanu)

Ilustrație de Roni Noel

Fișier bibliografic

Vl. Streinu, *Ion Creangă*, Ed. Albatros, București, 1971; G. Călinescu, *Ion Creangă — Viața și opera*, Ed. Eminescu, București, 1973; P. Constantinescu, *Scrieri II*, EPL, București, 1967; T. Vianu, *Arta prozatorilor români*, Ed. Minerva, București, 1981; T. Vianu, *Scrieri 2*, Ed. Minerva, București, 1972; V. Lovinescu, *Creangă și Creanga de Aur*, Ed. Rosmarin, București, 1996; I. Holban, *Ion Creangă — spațiul memoriei*, Ed. Junimea, Iași, 1984, P. Cornea, *Itinerar printr*

Elemente de limbă și stil

1. Demonstrați caracterul de operă monologică al prozei lui Ion Creangă, având în vedere textul de mai jos. Desprindeți elementele menite să-l caracterizeze pe vorbitor și să ilustreze oralitatea și, în general, expresivitatea comunicării:

„— Ce să mai zic, nepoate?! răspunse împăratul uimit. Ia, să am eu o slugă așa de vrednică și de credincioasă ca Harap-Alb, așa pune-o la masă cu mine, că mult prețuiește omul acesta!

— Ba să-și puie pofta-n cui! răspunse Spănu cu glas răutăcios. Asta n-aș face-o eu de-ar mai fi el pe cât este; doar nu-i frate cu mama să-l pun în capul cinstei! Eu știu, moșule, că sluga-i slugă și stăpănu-i stăpân; s-a mântuit vorba. Na, na, na, d-apoi pentru vrednicia lui mi l-a dat tata, căci altfel de ce l-aș fi luat cu mine. Hei, hei! Nu știți d-voastră ce poama dracului e Harap-Alb aista. (...) Numai eu îi vin de hac. Vorba ceea: «Frica păzește bostănăria.» Alt stăpân în locul meu nu mai face brânză cu Harap-Alb, cât îi lumea și pământul. Ce te potrivești, moșule?»

2. Observați, în textul dat, utilizarea exclamației și a interjecției spre a întări impresia de spontaneitate. Transcrieți câte două interjecții, exclamații, vocative și interogații, evidențiind rolul acestora în exprimarea unor gânduri și a unor stări sufletești.

3. Argumentați rolul dialogului în caracterizarea și individualizarea personajelor.

4. Identificați, în textul literar *Povestea lui Harap-Alb*, câte două exemple de repetiții, construcții eliptice, comparații și expresii populare.

5. S-a constatat prezența în opera literară a lui Ion Creangă a unui mare număr de zicale și proverbe populare sau create în spiritul acestora. Selectați din *Povestea lui Harap-Alb* cel puțin câte două proverbe și zicători.

6. Identificați figura de stil folosită pentru a construi portretul personajului Gerilă.

7. Comentați secvența referitoare la veverițe, din descrierea lui Gerilă, insistând asupra figurii de stil obținute prin alăturarea a doi termeni opuși: „Mă rog, foc de ger era...”